

TIJDSCHRIFT VOOR ARMENZORG

onder redactie van

Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, Jhr. Mr. H. SMISSAERT, beiden te 's-GRAVENHAGE
en J. F. L. BLANKENBERG te AMSTERDAM.

Met medewerking van de navolgenden:

Mr. J. SIMON VAN DER AA, 's-Gravenhage, Ds. A. J. ADRIANI, Warmenhuizen, G. C. BARON VAN ASBECK, 's-Gravenhage, Mr. H. GOEMAN BORGESIU, 's-Gravenhage, Mr. Th. L. M. H. BORRET, 's-Gravenhage, P. B. BRUIN, S. I., Oudenbosch, Mevr. A. W. VAN DEVENTER-STELLING, Bloemendaal, O. K. Pastoor G. DIEPENDAAL, Amsterdam, Pastoor J. M. GERRITS, Zuidhorn, Prof. W. M. GUNNING, 's-Gravenhage, Pastoor M. VAN DER HAGEN, S. I., 's-Gravenhage, Dr. L. HELDRING, Rotterdam, J. H. C. HEYSE, Middelburg, G. H. HINTZEN, Rotterdam, Mr. J. G. N. DE HOOP SCHEFFER, Amsterdam, W. Hovy, Amsterdam, HERMAN H. F. HOIJER, Dordrecht, Mr. J. H. W. M. VAN IDSINGA, 's-Gravenhage, G. P. ITTMANN JR., 's-Gravenhage, Dr. C. W. JANSSEN, Amsterdam, J. CH. G. JOOSTING, Assen, J. H. A. A. KALFF, Amsterdam, Mej. A. KALFF, 's-Gravenhage, Jonkv. JELTJE DE BOSCH KEMPER, Amsterdam, Douairière KLERCK-VAN HOGENDORP, 's-Gravenhage, Dr. L. KNAPPERT, Assen, J. DE KOO, Hilversum, Mej. A. KOLFF, 's-Gravenhage, Mr. A. H. KONINGS, Finsterwolde, Dr. A. KUYPER, Amsterdam, Mevr. A. VAN LEEUWEN FRANCKEN, 's-Hertogenbosch, H. J. LENDERINK, Amsterdam, Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN, 's-Gravenhage, Mej. M. W. MACLAINE PONT, Zetten, Mr. H. W. METHORST, 's-Gravenhage, Mevr. M. G. MULLER-LULOFS, Utrecht, Mr. F. S. VAN NIEROP, Amsterdam, Dr. W. H. NOLENS, 's-Gravenhage, Th. NOLEN, Rotterdam, Mr. L. PEERBOLTE, 's-Gravenhage, Ds. H. PIERSON, Zetten, Mr. N. G. PIERSON, 's-Gravenhage, Jhr. Mr. J. K. W. QUARLES VAN UFFORD, 's-Gravenhage, Jhr. Mr. A. J. RETHAAN MACARÉ, Haarlem, Mevr. LODEWIJK SALOMONSON, Amsterdam, Mr. J. G. SCHÖLVINCK, Amsterdam, Prof. Mr. D. SIMONS, Utrecht, Pastoor H. L. SLOOTS, Amsterdam, Mr. H. J. SMIDT, 's-Gravenhage, J. R. SNOECK HENKEMANS, 's-Gravenhage, Dr. A. S. TALMA, Arnhem, Mr. H. J. TASMAN, Amsterdam, Prof. J. VAN DER VLIET, Utrecht, Dr. D. L. VAN WELY, 's-Gravenhage, L. J. VAN WIJK, Amsterdam, J. L. ZEGERS, Heemstede, R. VAN ZINDEREN BAKKER, Kortezwaag, G. L. ZWARTENDIJK, Rotterdam.

UITGEVERS: H. D. TJEENK WILLINK & ZOON, HAARLEM.

Stukken en Brieven voor de Redactie: Javastraat 76, Den Haag. — Voor de Administratie: aan de Uitgevers.

Dit blad verschijnt om de 14 dagen. — Prijs per 3 maanden franco per post f 0.65. — Advertentiën per regel 15 Cts.

Dit orgaan is gewijd aan de bespreking van de zorg voor behoeftigen, oude lieden, weezen, verwaarloosden, zieken, gebrekkigen en van werkverschaffing en landontginning.

INHOUD.

Inleidend woord. — 1ste Bijeenkomst van redactie en medewerkers. — Ds. A. J. ADRIANI: De Hervorming der Diaconieën van de Ned. Herv. Kerk. — R. VAN ZINDEREN BAKKER: Uit Friesland. — Mr. J. G. SCHÖLVINCK: Vereeniging van Armbesturen. — Binnenland. — Buitenland. — Advertentiën.

Inleidend woord.

In het eerste nummer van ons „Tijdschrift voor Armenzorg” mag eene duidelijke verklaring omtrent doel en strekking van dit orgaan niet ontbreken. Wij, wier namen men aan het hoofd van dit blad vindt, hebben ons daartoe aaneengesloten op den grondslag eener circulaire, waarin het doel van het op te richten tijdschrift aldus werd omschreven:

„Dat orgaan zal in den meest volstrekten zin van „het woord zijn een „freie Bühne” voor allen, die met „open vizier, d. i. niet anoniem, eene eerlijke overtuiging „omtrent weldadigheidsaangelegenheden willen verdedigen. Het blad zal kleurloos zijn, in zooverre, dat het „niet zal zijn de drager der denkbeelden van eene „bepaalde richting, ook niet van die der redactie. „Deze toch zal zich bepalen tot het verzamelen en „bijeeng brengen van berichten en mededeelingen omtrent „het armwezen in binnen- en buitenland. Elk der redacteurs, een oordeel uitsprekend over welke zaak ook, „zal evenals elke medewerker zijn stuk onderteekenen. „Ons blad zal dus zijn een zuiver vakblad, waarin „allerlei tegenstrijdige meeningen, mits in gepast vorm „voorgedragen, zich kunnen uiten.”

Wat wij ons van zoodanig blad voorstelden, werd in dezelfde circulaire aldus uitgedrukt:

„Wij stellen ons voor, dat het resultaat, door zoodanig

„orgaan te bereiken zeer belangrijk zijn kan. Bij de waar- „deering van verschillende armenzorg-stelsels zijn ge- „voeligheden van voorstanders niet altijd genoegzaam „ontzien; ook heeft men niet altijd zich voldoende „rekenschap gegeven van wat eigenlijk andersdenkenden „verlangden.

„Wij willen de vrije gedachtenwisseling van allen in „éénzelfde blad. Wij willen gelijke plaats aan elke mee- „ning. Wij willen onderlinge kennismaking, hopende dat „daaruit meerdere waardeering, althans beter begrip „zal voortvloeien.”

Deze citaten zijn voldoende om ieder in te lichten omtrent de vraag, wat dit blad zijn wil en zijn zal. Trouwens, wie niet geheel en al een vreemdeling is op het gebied der armenzorg, zal reeds vooraf begrepen hebben dat, waar de staf der medewerkers zoozeer uit vertegenwoordigers van verschillende richtingen was samengesteld, propaganda voor ééne leer hier vanzelf moest zijn buitengesloten. Juist die bonte verscheidenheid echter zal kunnen bewerken dat hier inderdaad zeer uiteenlopende meeningen worden verkondigd. En dit is het, wat wij verlangen. Wij willen op de hoogte zijn en blijven van elkanders inzichten; wij willen zoo noodig elkaar raadplegen, elkaar voorlichten, elkaar inlichten. Wij willen weten wat in andere kringen dan onzen eigenen gedacht wordt over het vraagstuk, dat ons aller belangstelling wekt en wij willen ook weten, waarom men in die kringen aldus daarover denkt en welke de resultaten zijn der daar heerschende meeningen. Wij stellen ons voor dat door de kennisneming van dit alles onze gezichtseinder zal worden verruimd en wij meenen, dat ons eigen oordeel er slechts bij winnen kan aan vastheid van grondslag en scherpte

van belijning, wanneer wij telkens genoopt worden het te toetsen aan ander oordeel. En bij dat alles, zoo meenen wij, kan ook de zaak der armen niet dan winnen. Want hoe meer dit moeielijk en veelzijdig vraagstuk bestudeerd wordt, des te beter zal metterdaad de practijk zijn.

Het terrein der armenzorg in den boven aangegeven uitgebreiden zin zal daarbij niet verlaten worden. Alle andere „maatschappelijk werk” valt buiten ons bestek.

Dit is het wat wij, redactie en medewerk(st)ers, ons van dit blad voorstellen. Meer niet. Maar ook niet minder. Want mocht ons doel bereikt worden, dan ware (meenen wij) daarmee veel bereikt, immers: onderlinge kennismaking, meerdere waardeering, beter begrip. En juist hieraan heeft het, naar elk erkent, op dit gebied tot nog toe te zeer geschort. Zij dan ons „Tijdschrift voor Armenzorg” een krachtig middel, tevens, om daaraan tegemoet te komen.

Mr. J. SIMON VAN DER AA.	Dr. A. KUYPER.
Ds. A. J. ADRIANI.	Mvt. A. VAN LEEUWEN FRANCKEN.
G. C. BARON VAN ASBECK.	H. J. LENDERINK.
J. F. L. BLANKENBERG.	Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.
Mr. H. GOEMAN BORGESIUS.	Mej. M. W. MACLAINE PONT.
Mr. Th. L. M. H. BORRET.	Mr. H. W. METHORST.
P. B. BRUIN, S. I.	Mvt. M. G. MULLER-LULOFS.
Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.	Mr. F. S. VAN NIEROP.
Mvt. A. W. VAN DEVENTER-STELLING.	Dr. W. H. NOLENS.
O. K. Pastoor G. DIEPENDAAL.	Th. NOLEN.
Pastoor J. M. GERRITS.	Mr. L. PEERBOLTE.
Prof. W. M. GUNNING.	Ds. H. PIERSON.
Pastoor M. v. D. HAGEN S. I.	Mr. N. G. PIERSON.
Dr. L. HELDRING.	Jhr. Mr. J. K. W. QUARLES V. UFFORD.
J. H. C. HEYSE.	Jhr. Mr. A. J. RETHAAN MACARÉ.
G. H. HINTZEN.	Mvt. LODEWIJK SALOMONSON.
Mr. J. G. N. DE HOOP SCHEFFER.	Mr. J. G. SCHÖLVINCK.
W. HOVY.	Prof. Mr. D. SIMONS.
HERMAN H. F. HOIJER.	Pastoor K. L. SLOOTS.
Mr. J. H. W. M. v. IDSINGA.	Mr. H. J. SMIDT.
G. P. ITTMANN JR.	Jhr. Mr. H. SMISSAERT.
Dr. C. W. JANSSEN.	J. R. SNOECK HENKEMANS.
J. CH. G. JOOSTING.	Dr. A. S. TALMA.
J. H. A. A. KALFF.	Mr. H. J. TASMAN.
Mej. A. KALFF.	Prof. J. VAN DER VLIET.
Jonkvr. JELTJE DE BOSCH KEMPER.	Dr. D. L. VAN WELY.
Douair. KLERCK-VAN HOGENDORP.	L. J. VAN WIJK.
Dr. L. KNAPPET.	J. L. ZEGERS.
J. DE KOO.	R. VAN ZINDEREN BAKKER.
Mejuffrouw A. KOLFF.	G. L. ZWARTENDIJK.
Mr. A. H. KONINGS.	

1^e Bijeenkomst van Redactie en Medewerkers.

Op Donderdag 11 Januari l.l. is des namiddags te 2½ ure in het gebouw Odeon te Amsterdam de eerste bijeenkomst van de redactie van dit Tijdschrift met de medewerkers gehouden. Aanwezig waren, behalve de 3 redacteuren, de Dames: Jonkvr. J. de Bosch Kemper, mevr. M. G. Muller-Lulofs, mevr. A. v. Leeuwen-Francken, en de H. H. Mr. Th. Borret, ds. A. J. Adriani, J. R. Snoeck Henkemans, pastoor G. Diependaal, L. J. v. Wijk, Mr. H. J. Tasman, mr. J. G. Schölvink, J. H. A. A. Kalff, en van de uitgevers de heer H. D. Tjeenk Willink Jr.

Nadat door den heer J. F. L. Blankenberg, die de vergadering leidde, de aanwezigen welkom waren geheten en de aanleiding tot, alsmede de bedoeling van dit nieuwe Tijdschrift waren uiteengezet, is allereerst voorlezing gedaan van de zeer vele brieven, gezonden door hen die verhinderd waren deze vergadering bij te wonen, maar hunne instemming met het voorwoord betuigden. Bij de gedachtenwisseling over den naam

van het Tijdschrift werd verworpen een door den heer v. Zinderen Bakker schriftelijk ingediend voorstel tot uitbreiding van den titel; de vergadering was van oordeel dat liever de verschillende soorten van nooden, die hier ter sprake zouden worden gebracht, moesten worden opgesomd, opdat het nu reeds gebleken misverstand, als zoude het Tijdschrift zich enkel op het gebied der bedeeeling bewegen, voor het vervolg werd afgesneden.

In het Voorwoord werd op voorstel van den heer v. Wijk eene wijziging gebracht door weglating eener aanvankelijk daarin opgenomen zinsnede, die, gelijk ook de ontwerpers erkenden, gevoegelijk geschrapt kon worden. Na nog enkele minder belangrijke wijzigingen wordt alsnu het voorwoord met aller instemming vastgesteld.

De voorzitter herinnert nogmaals aan de stellige belofte, door de redactie afgelegd: dat zij strikt neutraal en objectief zou zijn; dat het haar uitsluitend zou te doen zijn om allerlei licht op de binnen onzen kring gelegen onderwerpen te doen vallen. De redactie zal aan elke meening gelijk recht doen wedervaren; wat van een der redacteuren uitgaat, zal door hem onder teekend worden, voorzover het niet is een bericht, zonder waardeering van stelsels of toestanden.

Met nadruk verzoekt de redactie allen, die hunne en hare medewerking hebben toegezegd, dien steun ook inderdaad aan de zaak niet te onthouden, maar het Tijdschrift te beschouwen als hun Tijdschrift, voor welks bloeien de gelijkheid ook zij verantwoordelijk zijn.

Op een vraag omtrent de verspreiding van het eerste No., antwoordt de heer Tjeenk Willink, dat daarvan een 10 à 15000 exx. zullen worden uitgezonden, om aan de zaak aanstonds groote publiciteit te geven.

Nadat nog de voorzitter heeft meegedeeld, dat de redactie, om met de medewerkers voeling te houden, zich voorstelt jaarlijks eene bijeenkomst als deze te houden, wordt de vergadering, onder dankbetuiging voor de opkomst, gesloten.

De Hervorming der Diaconieën van de Nederl. Hervormde Kerk.

De Nederlandsche Hervormde kerk wordt in het rapport over het vraagstuk der Armverzorging, in 1895 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgegeven, niet de oudste maar zeker wel de belangrijkste armverzorgster in geheel Nederland genoemd. Terecht: er zal bezwaarlijk een tak van armverzorging zijn te noemen, die door genoemde instelling geheel wordt verwaarloosd en volgens het laatst uitgegeven verslag wijzen de totaalcijfers van alle Diaconierekeningen over 1898 een bedrag aan van ontvangsten van bijna 4, voor uitgaven van ruim 3½ miljoen gulden. De totale som van alle legaten, erfstellingen en schenkingen van f 100 en daarboven bedroeg ruim 5½ ton gouds.

Als men het algemeen overzicht van de werkzaamheden der Diaconieën leest verwondert het ons niet, dat in ons Vaderland de Christelijke kerk geacht wordt meer te vermogen tot genezing van de kwalen der menschheid dan alle andere machten tezamen. „Aan Diakenen blijft de zorg voor de armen der gemeente naar plaatselijk gebruik aanbevolen”, zoo werd geschreven in 't Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde kerk in het Koninkrijk der Nederlanden van 1816, maar dat deze aanbeveling door den staat gaarne als een verplichting voor „de godsdienstige gezindheden”, gelijk het in

de taal van dien tijd heette, werd opgevat, kan uit verschillende resoluties worden aangewezen. In aandoenlijke eenstemmigheid verklaarden intusschen in 1854 staat en kerk, dat „tot de onderwerpen, welke behooren tot het gebied der kerk zonder twijfel moeten worden gebracht: het verzamelen en uitdeelen der giften, die uit het beginsel der godsdienstige liefdadigheid worden bijeengebracht en het regelen der wijze, waarop door instellingen, tot de kerk behorende en aan haar bestuur verbonden en ondergeschikt, die giften aan de armen, waarvoor zij bestemd zijn, worden uitgereikt.” Ofschoon de grondwet het armbestuur tot een onderwerp van de aanhoudende zorg der regeering verklaart, zegt de armenwet uitdrukkelijk dat geen burgerlijk bestuur onderstand mag verleenen aan armen, dan na zich zooveel mogelijk te hebben verzekerd, dat zij dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen en dan slechts bij volstreekte onvermijdelijkheid. Dit laatste werd door den Minister bij de verdediging van het wetsontwerp de hoeksteen der wet genoemd. De uitdrukking „volstreekte onvermijdelijkheid”, zegt het aangehaalde nutsrapport, is opzettelijk in de wet opgenomen, om elken onderstand uit te sluiten, zoolang de ellende geen dringenden vorm heeft aangenomen en de openbare orde geen gevaar loopt. Het in de staatswet omschreven stelsel aanvaardde de Hervormde kerk, ofschoon zij, zooveel mogelijk, de onafhankelijkheid en zelfstandigheid der gemeenten ten aanzien van de Diaconie tegenover den staat handhaafde.

Intusschen, het weinige, waartoe de staat zich had verplicht, werd nog maar halverwege volbracht. In hetzelfde jaar, waarin het reglement voor de Diaconieën werd vastgesteld, zag de synode zich genoopt den Minister van Binnenlandsche Zaken te verzoeken bij de burgerlijke besturen „bereidwillige en getrouwe uitvoering van de staatswet te bewerken, inzonderheid van art. 21, aan welke bereidwilligheid in sommige gemeenten veel scheen te ontbreken, zelfs met het gevolg, dat de Diaconieën, die zich goedwillig betoonden en in geen geval noch door de billijkheid noch door de wet tot bedeeeling boven vermogen gehouden zijn, grootelijks bemoeielijkt worden en niet weinige armen daarvan het slachtoffer zijn. De synode betreurt dit, maar voedt tevens den vurigen wensch en het vaste vertrouwen, dat zoodanige vereenigde pogingen van de Hooge Kerkvergadering tot herstelling van den goeden stand en gang van zaken, waar die nu is verstoord geworden, niet vruchteloos zullen zijn” enz.

Bijna tegelijkertijd schreef echter de synode aan de kerkeraden, dat ook, wanneer de middelen, die voor de Diaconieën beschikbaar waren, geen uitbreiding van de bedeeeling gedoogen, vermeerdering dier middelen tot het voorwerp van ernstige overweging moest gemaakt worden. „Laat het ons streven zijn” — zoo eindigde de circulaire — „de zorg voor de armen der gemeente zóó ijverig en nauwgezet te behartigen, dat zij van lieverlede allen in de gemeente omvatte, over welke de liefde zich gedrongen moet gevoelen zich in stoffelijk en geestelijk opzicht te ontfermen.”

Het blijkt, dat de kerk zich bewust is op maatschappelijk gebied eene roeping te hebben en het haar ten opzichte der armverzorging aan goeden wil niet ontbreekt.

Ofschoon ik de bezwaren, die tegen de kerkelijke armverzorging worden ingebracht geenszins gering acht, kom ik er toch gaarne voor uit, dat ik het in 't algemeen een heerlijk denkbeeld acht, dat ook op maatschappelijk gebied aan de kerk eene zoo omvangrijke taak wordt toevertrouwd, van haar eene zoo hooggestemde verwachting wordt gekoesterd. Hoe gaarne zagen wij die grootsche taak door haar met blijmoedigheid aanvaard en in vollen omvang volbracht, niet

als eene bedeelings-commissie, niet als een bureau van administratie, maar als volbrengster van het levende liefdewerk, waardoor verschillende personen uit kracht van eenheid samenwerken aan het dempen van maatschappelijke kloven en het behartigen van maatschappelijke belangen.

In de praktijk ontmoeten wij intusschen bezwaren, die ons veel van onze illusie over de maatschappelijke werkzaamheid der Hervormde kerk ontnemen. Al ontbreekt het den armverzorgers vanwege de Hervormde kerk niet aan goeden wil, om het werk naar eisch te volbrengen, het ontbreekt hun over 't algemeen aan de voor dat werk noodzakelijke kennis. Dorpsdiakenen kunnen in hun kring goede armverzorgers zijn. Op een dorp kennen de menschen elkaar, daar kan de individualiseerende methode worden toegepast. Toch zullen welgezinde dorpsdiakenen volmondig erkennen, dat de wetenschap der armenzorg hun vreemd is en noodwendig vreemd moet blijven. Dr. J. M. J. Hoog heeft er in het vorige jaar, toen hij in „de Hervorming” aan dit onderwerp een reeks van artikelen wijdde, zoo terecht op gewezen, dat het kerkelijk karakter der armenzorg van de Diaconieën niet anders te redden en te handhaven is, dan doordat de kerk ervoor zorgt, dat haar werk op dit gebied ook wetenschappelijk niet lager staat dan de burgerlijke en genootschappelijke armenzorg. Naarmate de plaatsen grooter, de toestanden meer samengesteld worden vermenigvuldigen zich de moeielijkheden.

In de tweede plaats ontbreekt het den Diaconieën aan de macht om het werk te doen, dat men haar wil toevertrouwen. Ik ontleen aan 't nutsrapport een beeld, dat naar 't mij voorkomt de zaak juist voorstelt: „Het groote leger, dat ter bestrijding van de armoede uitgaat, doolt rond in van elkander onafhankelijke onderdeelen. Men wil den kortsten en besten weg ter overwinning inslaan, maar verliest zich ten deele op doolpaden, ten deele op wegen, waarvan het doel hem onbekend is. Op één punt komen velen samen, anderen zijn geheel zonder bedekking gelaten. Het loopt verward dooreen en kent zijn eigen sterkte noch organisatie, het mist een hoofd, een aanvoerder, een generale staf en daardoor is de vijand de baas”. De kerk heeft zeker de macht niet om eenheid te brengen in de gelederen.

Eindelijk: aan de kerk ontbreken ook de middelen om dit werk in zijn vollen omvang te volbrengen. Ook van dezen oorlog is het geld de zenuw en al zijn de schatten, over welke de Diaconieën hebben te beschikken, geenszins onbeteekenend, tegenover den omvang van het haar aanbevolen werk moeten zij met hare onvoldoende, bovendien dikwijls wisselende inkomsten in gebreke blijven. Ook zijn — evenals de particuliere — de diaconale bezittingen wat ongelijk verdeeld; tegen de eischen van den tegenwoordigen tijd is geen enkel fonds bestand. Als voorbeeld moge gelden de Diaconie van de Hervormde gemeente te Amsterdam, waar gedurende 1881—1890 een bedrag van ruim f 700.000 van het kapitaal is afgenomen, om de hooge uitgaven te dekken voor alle diaconale armenzorg. Mr. Ph. Falkenburg, die in „Armenzorg in Nederland” dit feit mededeelt, noemt het een betreurenswaardig verschijnsel, dat alleen verminderen kan, wanneer de andere bronnen overvloediger gaan vloeien.

Of — zou ik geneigd zijn er op te laten volgen — wanneer de werkzaamheid wat werd ingekrompen en alzoo het evenwicht tusschen inkomsten en uitgaven op die wijze werd hersteld.

Het schijnt mij op de aangegeven gronden onwedsprekelijk toe, dat in het tegenwoordig vigeerende stelsel den Diaconieën te veel is opgelegd, als aan haar, in vereeniging met de particuliere liefdadigheid alles wordt overgelaten en de overheid eerst bij volstreekte onver-

middelijkheid tusschen beiden treedt. Er moet een scheiding komen in het werk. De arbeid moet worden verdeeld en aan ieder der instellingen behoort een juist afgebakend terrein van werkzaamheid worden toegevoegd. Aan de overheid worde dat deel van het werk overgelaten, dat rechtstreeks op haar weg ligt. Aan de kerk dat deel toevertrouwd, dat eigenaardig tot hare roeping behoort. De overgang van de eene tot de andere worde door plaatselijke verordeningen bepaald.

Waar de scheiding moet worden gemaakt schijnt mij door het karakter van staat en kerk met juistheid aangegeven. Geheel afgezien van het lijden der armen zelve is er een groot algemeen belang mee gemoeid, dat het pauperisme niet ongestoord voortwoekere in de onderste lagen der maatschappij, maar zooveel mogelijk worde bestreden en beperkt. De verbetering van rechts-toestanden, „de zorg omtrent de armen ten einde de samenleving tegen wanorde te beveiligen” gelijk het vroeger heette, dat worde overgelaten aan den staat.

De armenzorg, die de kerk, als uitvloeisel van de Christelijke liefde, die zij predikt, uitoefent, ga met nadruk uit van het beginsel der liefde. Haar zij het in de eerste plaats om de lijdende en hulpbehoevende medemenschen te doen; in den geest en op de wijze zij zij werkzaam als in het Augustus-nummer van „de Tijdspiegel” door den heer J. R. Snoeck Henkemans is beschreven.

Bij eene hervorming van de Diaconieën der Nederlandsche Hervormde kerk, in die richting ondernomen, zouden in het synodaal Reglement voor de Diaconieën geene ingrijpende veranderingen behoeven te worden aangebracht. Maar bij de in de troonrede van dit jaar in uitzicht gestelde herziening der staats-armenwet moet met het thans vigeerende stelsel worden gebroken. Allereerst moet met kracht tegen art. 21 dier wet worden te velde getrokken en wij mogen vertrouwen, dat bij eene eventuele herziening dat artikel nauwelijks meer verdedigers zal vinden. In dien strijd zal 't althans aan machtige bondgenooten niet ontbreken. Mij dunkt, het spreekt haast van zelf, dat die „volstrekke onvermijdelijkheid” uit de wet zal verdwijnen.

Maar ook tegen art. 20, dat door velen wordt verdedigd, moet de strijd worden aangebonden.

De staat mag de ondersteuning der armen niet overlaten aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid, als hij weet, dat deze het werk niet volledig doen, niet volledig kunnen doen.

Hoe zal de regeering daarvan overtuigd worden? Door een onderzoek? Door de cijfers der statistiek? Door centrale registers van bedeeden? Door bemiddeling van de Algemeene Synode der Ned. Herv. kerk?

In eene onlangs gehouden vergadering van de Alkmaarsche Predikanten-Vereeniging, waar ook dit onderwerp werd besproken, is het denkbeeld geopperd, dat alle Diaconieën zich zouden wenden tot de regeering met de mededeeling, dat zij de bestrijding van het pauperisme niet langer als hare roeping kunnen beschouwen, maar de betooning der barmhartigheid als haar hoofdwerk gaan aanmerken en met het verzoek, om bij eene eventuele herziening van de armenwet met deze mededeeling rekening te willen houden.

Het zou reeds veel gewonnen zijn, als deze zaak op kerkelijk gebied aan de orde werd gesteld en de kerkelijke armenzorg meer in overeenstemming werd gebracht met de eischen, die men allengs geleerd heeft aan een goede armenzorg te stellen.

A. J. ADRIANI.

Warmenhuizen, 29 December 1899.

Uit Friesland.

Mijnheer de Redacteur!

Gij vraagt mij om een bijdrage voor het 1^e nummer van het uitgegeven orgaan der Nederlandsche Armenzorg en wel speciaal over die in Friesland na de opheffing der dorpsarmbesturen, of wel, een beschouwing van den invloed der werkverschaffing op de gebruikelijke bedeling van Gemeenten, Dorpen en Diaconieën. En nu spijt het mij wel dat ik daarvoor op 't moment onmogelijk den tijd kan vinden; dit neemt evenwel niet weg, dat ik reeds nu in staat ben U, na een zeer beknopt aanloopje, een paar cijfers te geven zoo welsprekend als geen vele kolommen druks, zonder deze, in staat zouden zijn te leveren. Toch wil ik zeer gaarne bij latere gelegenheid een en ander meer in het breede uitwerken. Voorloopig slechts dit:

De Gemeente Opsterland, in grondvlak 23186 Hectare groot, met een bevolking van 15000 zielen, is, wat het eerste betreft, de grootste van Friesland en wordt in bevolking alleen overtroffen door Leeuwarden en Weststellingwerf, de laatste met slechts 'n 50 tal inwoners meer. Verreweg het grootste deel van den bodem is veenhoudend, tenzij deze ter formatie van turf reeds is weggegraven. Bedoeld veen, te onderscheiden in hoog en laag, is tot voor korten tijd, van geslacht op geslacht (3 à 400 jaar), geweest de kip die de gouden eieren legde.

De eigenaren, die zelfs nog in mijn jongentijd (schrijver dezes is 54 jaar) hun sloten en kasteelen te Beetsterzwaag met eigen gezin en dienstpersoneel bewoonden, een heel jaar door, verteerden een groot deel van hunne inkomsten in een zekere mate van weelde, waarvan de afval menigen arme ten goede kwam.

Van over-overgrootvaders-zijde was men reeds begonnen de geschiktste stukken van den ontveenden bodem te doen cultiveeren; men had daarop af en toe een boerenplaats doen bouwen, zoodat sommigen van dezen er een half honderd en meer in eigendom hadden die door pachters werden bewoond; en zoo heeft zich in den loop der tijden tusschen de veenbevolking tevens een bouw- en boerenarbeiderstand ontwikkeld.

De boeren van die dagen hielden weinig vee en waren voor het grootste deel bouwboeren. Vooral boekweit was het produkt dat bij uitnemendheid geteeld kon worden, en dagen (weekmarktdagen) dat er van drietot vierhonderd wagens beladen met zaad te Gorredijk (de hoofdplaats der gemeente), van alle kanten inkomende, werden binnengereden, weet menigeen zich met mij nog goed te herinneren.

Onze arbeidende klassen uit die dagen behoorden dus in hoofdzaak tot de grond- of veenwerkers, in onze taal: tot boerenarbeiders of turfmakers.

Vroeg in het voorjaar begon reeds de bedrijvigheid in de veenen, zoowel voor den boerenarbeider, die met baggeren, voordat het in de bouw bij den boer druk werd een mooi stuivertje wist over te verdienen, als voor den eigenlijken turfmaker die een heel jaar door met veenarbeid zijn brood won; en 's winters, zelfs dan als de vorst heel de natuur in boeien scheen te hebben geslagen, klapperden van hofstede tot hofstede de dorschvlegels op de deel, ten bewijze dat er ook dan nog werk aan den winkel was.

Dat alles is sedert dien tijd veranderd.

De groote heeren zijn voor en na, bijna allen, van Beetsterzwaag vertrokken. De gebouwen zijn weggebroken, staan leeg of worden door dienstboden bewoond; geen handwerksman verdient meer veel aan reparatiën. Het geslacht van stal- en tuinknechten, boschwachters en verder dienstpersoneel zijn of dood, of door den heer op een uitstervingspensioentje gebracht, terwijl rentmeesters den schepter zwaaien.

Onze boeren zijn van bouw- greidboeren geworden; wie van hen voorheen 10 arbeiders had, doet het nu met één. De marktdagen te Gorredijk zijn ter nauwer-nood meer van gewone te onderscheiden, en waar vroeger 's winters van 30 tot 40 tjalkschepen de plaats opfleurd, vindt men er nu niet een; 's winters opte-leggen zit er al lang niet meer aan, zeggen de schippers, sedert de Hollanders geen turf meer stoken, en onze veenbazen verwenschen met een zelfde innigheid elken uitvinder van de af en toe hun intrede doende nieuwe brandmaterialen, evenals zij het doen allen, die de steenkool beschouwen als een machtigen factor van het tegenwoordig verkeer.

Op wie echter deze veranderingen reeds te lang en het zwaarst hebben gedrukt, dat zijn geweest en dat zijn nog onze tengevolge dier veranderingen werkeloos geworden arbeiders.

Hemeltergende en menschonteerende ellende is in deze en andere gemeenten dientengevolge geleden ge-worden, en het zou mij gemakkelijk vallen een boekdeel te vullen met verhalen van harteloze handelingen der bezittenden zoowel als van grenzenloze onverschilligheid voor dit alles bij onze machthebbenden. Gelukkig even-wel dat thans, ten minste voor dezen omtrek, het ergste geleden schijnt te zijn, dank zij:

- 1° de werkverschaffingen;
- 2° de belangrijke rijkssubsidie, en
- 3° den trek naar Duitschland.

Van iedere rubriek afzonderlijk zou heel wat te zeg-gen zijn, omdat de zegening van het een zoomin als die van het andere ingekomen is zonder dat er zijn, die zich daarvoor krachtig hebben ingespannen; en dat er verandering ten goede is op te merken, daarvoor pleiten de cijfers hieronder vermeld.

Ziehier!

In 1894, toen er nog geen werk werd verschaft en de armoede hier zoowat als op het hoogste gestegen kon worden beschouwd, telden wij van de armen-lijsten 706 vaste en 1290 losse (tijdelijk) bedeelden. De gezamenlijke uitgaven bedroegen toen f 62.271.86, of ruim f 11.000 meer dan de geheele hoofdelijke omslag, waartoe toen bijna 10 % van het inkomen moest worden opgebracht, zijnde deze geraamd op f 50.704.40, waarboven ons een rijks subsidie voor tegemoetkoming werd verstrekt van f 24.000.

Niet heel lang daarna echter zijn welwillende rijke menschen uit den vreemde begonnen met te doen, wat eigen bezittende gewestgenooten veel te lang hebben nagelaten, n.l. om op den ontveenden bodem door middel van cultiveering den tot den bedelstaf vervallen arbeider opnieuw werk en brood te verschaffen.

Aanvankelijk hadden pessimisten en zwartgalligen, die men zoo onder allerlei vlag aantreft, ten dezen op-zichte heel wat zwarigheden; sommige rijken onder dezen beweerden, dat het lang niet uitkon. Enkele hoofdmannen van stad en staat zeiden, dat althans geen corporaties, b.v. armen- en gemeentebesturen, daarin hun geld mochten steken, en ten slotte weer anderen, dat verbetering langs dezen weg de menschen te tevreden zou maken.

Heden staan wij aan het einde van 1899. Wat voor dit jaar de uitkomst van onze armenzorg zal zijn, is in to-taalcijfers nog niemand bekend, kan niet bekend zijn. Zeker echter is, dat het getal armen opnieuw is af-genomen en dat die er zijn, beter worden verzorgd dan voorheen; maar ook al ware het laatste niet het geval, dan is de toestand zooals die bleek bij het einde van 1898 reeds verkwikkelijk genoeg, meen ik, om daarop te wijzen. In 1898 toch hadden wij geen 706 vaste bedeelden meer, (ouden en zieken, de laatsten vooral) maar 438. Verder geen 1290 losse, (werkloozen en tijdelijk tot armoede vervallen om andere reden)

maar slechts 221 — terwijl de hoofdelijke omslag in dat tijdperk is kunnen worden teruggebracht van bijna 10 % op ruim 7 % en deze voor het volgend belastingjaar opnieuw is verlaagd tot nog geen 5 % van het inkomen der ingezetenen die wat hebben te missen. — Voeg ik hierbij, dat de aftrek van elken belastingbetaler hier, voor het zich verschaffen der noodzakelijkste levensbehoeften, is verhoogd geworden van f 180.— tot f 300.— 's jaars en de rijkssubsidie nu bedraagt ruim f 72.000.—, dan maak ik mij sterk met in den aanvang van dit opstel niet te veel te hebben gezegd.

Verder dient de lezer te merken, dat ik, schrijvende hier over armen-aantal en bedeeing, alleen bedoel die-genen die komen ten laste van ons burgerlijk armbestuur en men daaronder dus niet heeft te verstaan hen, die worden bedeed door onze Diaconieën en andere instel-lingen van weldadigheid.

Wat verder opmerking verdient is, dat, nu vooral het denkbeeld van werk te verschaffen op onze woeste gronden meer en meer ingang vindt, de Nurksen zich wat meer stilhouden; Provinciale Staten, Gemeente- en armbesturen, plus hier en daar voor 't voetlicht komende philanthropen het door ons gegeven voorbeeld metter-daad navolgen en de tijd niet verre meer schijnt te zijn, dat men algemeen zal leeren inzien, dat — hoe verschillend men ook moge denken over duizend en zooveel vraagstukken, die om oplossing vragen —

de armoede op het platte land niet doelmatiger is op te heffen, dan doorden werkloozen arbeider werk te verschaffen op den bodem.

Ik zou niet durven beweren, dat voor particulieren dergelijke ondernemingen in den regel een goede rente zouden kunnen afwerpen, maar wel vind ik het zeer onoordeelkundig dat een werkloze arbeider van de hand in den tand wordt onderhouden, het zij ten koste van wien dan ook, wanneer er land is, zooveel, als hier en overal elders, dat niets of bijna niets opbrengt, omdat er niet op gewerkt wordt.

Wie zich van deze waarheid overtuigen wil, kome naar hier; en zeker is dat hij daarna om geen meerdere bewijzen vragen zal.

Kortezwaag.

R. VAN ZINDEREN BAKKER.

Vereeniging van Armbesturen.

Amsterdam heeft sinds 9 Januari 1899 hare „Vereeniging van Armbesturen”, waarvan de Statuten, goed-gekeurd bij Koninklijk besluit van 2 Juni 1899 No. 46, zijn opgenomen in het bijvoegsel der Staats-Courant van 14 Juni 1899 No. 137.

Als Voorzitter van het Burgerlijk Armbestuur heb ik van ganscher harte medegewerkt tot de vorming dezer vereeniging. Daarom heb ik mij gaarne bereid verklaard om de geschiedenis hiervan mede te deelen.

Den stoot tot de oprichting gaf Dr. C. W. Janssen, die vertegenwoordigers van kerkelijke, particuliere en burgerlijke armbesturen tot eene samenkomst op 14 Oct. 1898 uitnoodigde. In die Vergadering bood hij aan het register van bedeelden, zooals het gedurende eenige jaren was bijgehouden door de Commissie voor Werk-verschaffing. Voorwaarde der aanbieding was, dat het register zoude worden voortgezet en zoo mogelijk uit-gebreid tot een Centraal-register van alle bedeelden. Die ter vergadering aanwezig waren, stemden in met dit denkbeeld en kozen als middel van uitvoering de vorming eener „Vereeniging van Armbesturen.”

Eene uitnoodiging tot eene nadere bijeenkomst op 8 Nov., tevens behelzende een verslag der besprekingen van 14 Oct., werd gezonden aan de voornaamste instel-

lingen van liefdadigheid, die zorgen voor huiszittende armen; — dat is aan de diaconieën van alle Kerkgenootschappen, aan Liefdadigheid Naar Vermogen en aan het Burgerlijk Armbestuur.

Ter vergadering van 8 Nov. bleek helaas, dat de Nederduitsch-Hervormde Diaconie niet bereid was aan een Centraal-register mede te werken. Er werden toen drie gecommiteerden benoemd: één vertegenwoordiger van de Evangelisch-Luthersche Diaconie, één van het R. C. Oude-Armenkantoor en één van het Burgerlijk Armbestuur, die zouden trachten door mondeling overleg de bezwaren van de Nederduitsch-Hervormde Diaconie te leeren kennen en, zoo mogelijk, te overwinnen. Dat mondeling overleg had plaats. De vertegenwoordigers der Nederduitsch-Hervormde Diaconie noemden het eene krenking der Christelijke liefde, wanneer zij zouden bekend maken de namen hunner bedeelden. Wel waren zij bereid om, indien door een der Armbesturen inlichtingen werden gevraagd omtrent een hunner bedeelden, die inlichtingen te verstrekken. De gecommiteerden van de Evangelisch-Luthersche Diaconie en van het R. C. Oude Armenkantoor éénstemmig met den vertegenwoordiger van het Burgerlijk Armbestuur, die uit volle overtuiging geene liefdadigheid hooger schat dan de Christelijke, gaven ten antwoord, dat ook naar hunne opvatting de Christelijke liefde niet zou gedoogen om de geheimenissen der armoede van medebroeders wereldkundig te maken; — dat echter niets anders werd gevraagd dan opgave van namen en woonplaatsen der bedeelden; dat deze gegevens alleen zouden worden geraadpleegd door bestuurderen van andere instellingen van liefdadigheid, welke raadpleging van zelf eerst dan zou te pas komen, wanneer hunne Nederduitsch-Hervormde armen zich tot andere Vereenigingen hadden gewend. De gecommiteerden merkten op, dat eene Diaconie, die terecht zich bereid verklaarde om ten aanzien van hare bedeelden aan andere Armbesturen inlichtingen te verstrekken, toch kwalijk op principieelen grond kon weigeren om vooraf, ter voorkoming van misleiding, op te geven de namen van personen, omtrent wie aan haar bureau inlichtingen konden worden verkregen.

Deze betoogen mochten niet baten. Na de bespreking kwam zonder verdere motiveering het schriftelijk antwoord, dat de Nederduitsch-Hervormde Diaconie de gevraagde medewerking niet kon, noch mocht verlenen.

De gecommiteerden waren wel teleurgesteld. In December berichtten zij aan hunne committenten de herhaalde weigering der Nederduitsch-Hervormde Diaconie. Zij stelden tevens voor om te vormen een Vereeniging van Armbesturen, waarvan het lidmaatschap niet zoude verplichten tot medewerking aan een Centraal-register. Immers, zoo schreven zij, ook buiten een Centraal-register zijn er belangen, die alle diaconieën en instellingen tot het verlenen van hulp aan huiszittende armen gezamenlijk raken; belangen, die, wanneer eene door de Regeering voorgenomen herziening der armenwet aan de orde komt, nog meer op den voorgrond zullen treden. Zij voegden bij hunne circulaire een ontwerp van Statuten, waaruit duidelijk de bedoeling bleek om zonder dwang te streven naar samenwerking. „De genomen besluiten, zoo luidde het concept van art. 12, verbinden elke instelling slechts onder voorbehoud van hare nadere goedkeuring.” En art. 13: „de leden zijn niet verplicht om bij te dragen in de kosten der uitvoering van besluiten, die niet door hen zijn goedgekeurd.”

Ook na deze circulaire volgde opnieuw eene schriftelijke weigering van de Nederduitsch-Hervormde Diaconie. Was het koppigheid of wellicht „christelijk-historische” tegenzin tegen een bepaald persoon, die de vorming

der Vereeniging met warmte had bepleit? Ik weet het niet.

Den 9^{en} Januari 1899 werd de „Vereeniging van Armbesturen” geconstitueerd. Tot bestuurderen werden benoemd vertegenwoordigers van de Evangelisch-Luthersche Diaconie, van de Hersteld Ev.-Luthersche Diaconie, het R. C. Oude Armenkantoor, Liefdadigheid Naar Vermogen en het Burgerlijk Armbestuur, (Commissie voor huiszittende armen).

Thans zijn leden de Evangelisch-Luthersche Diaconie, de Remonstrantsche Diaconie, de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de Hersteld Evangelisch-Luthersche Diaconie, het R. C. Oude Armenkantoor, het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur, het Portugeesch Isr. Armbestuur, Liefdadigheid Naar Vermogen en het Burgerlijk Armbestuur, (Commissie huiszittende armen).

Dit tijdschrift wil praktisch zijn.

Ik mag dus leering trekken uit hetgeen ik heb medegedeeld. Ze is deze. Wie elders ijveren voor vorming eener Vereeniging van Armbesturen, zullen wel doen door niet voorop te zetten de medewerking aan een Centraal-register. Met dit denkbeeld moeten de vertegenwoordigers der verschillende diaconieën en instellingen van liefdadigheid vertrouwd geraken door voorafgegane samenwerking. Wanneer zij geregeld samen komen, kan het niet uitblijven, of zij vragen elkander inlichtingen omtrent bedeelden en zoo leeren zij de behoefte aan geregelde opgave van adressen.

Daar zijn andere punten, die eene Vereeniging van van Armbesturen vooraf kan behandelen.

Ik noem als voorbeeld de verzorging der bedeelden van het Burgerlijk Armbestuur door vrijwilligers uit elk Kerkgenootschap. Hierboven heb ik geklaagd over de houding der Nederduitsch-Hervormde Diaconie; met te grooter ingenomenheid vermeld ik daarom, dat reeds sinds 1896 ook uit de Nederduitsch-Hervormde Gemeente, dank zij den krachtigen aandrang van Ds. Voorhoeve, een aanzienlijk aantal vrijwilligers gereed staan om te bezoeken en te verzorgen hunne arme medebroeders, die door het Burgerlijk Armbestuur worden bedeeld. Deze regeling kwam hier tot stand, vóórdat er sprake was van eene Vereeniging van Armbesturen, maar ik ben overtuigd, dat zij reeds veel vroeger in het leven zou zijn geroepen, indien de vertegenwoordigers van verschillende instellingen van liefdadigheid door periodieke besprekingen den weg van praktische samenwerking eerder hadden leeren kennen.

Van groot belang ook schijnt de aaneensluiting van alle Armbesturen om gereed te zijn tot onderling overleg en tot gezamenlijk betoog, wanneer eene herziening der Armenwet aan de orde komt.

Wie weet, dat de tegenwoordige Minister van Binnenlandsche Zaken heeft medegewerkt aan het Nutsrapport van 1895 over het Vraagstuk der Armenverzorging, moet verwachten dat bij herziening der Armenwet zal worden gestuurd in de richting van staatsdwang tot samenwerking en van staatstoezicht door inspecteurs.

Erkend moet worden, dat samenwerking noodig is.

Slechts die vrijwillig samenwerken, hebben recht om tegen staatsdwang door staats-inspecteurs met klem zich te verzetten.

Amsterdam.

MR. J. G. SCHÖLVINCK.

Binnenland.

De Redactie van dit Blad richt hierbij een dringend verzoek aan Burgerl. Armbesturen, Diaconieën, bijzondere Vereenigingen, Gestichten, Ziekenhuizen, Werkverschaffingen en particu-

lieren om verslagen, mededeelingen, berichten, zoowel gedrukt als geschreven, zoo volledig mogelijk te doen toekomen aan het adres der redactie JAVASTRAAT 76. Een uittreksel van deze gegevens zal dan onder de rubriek „Binnenland” verschijnen kunnen.

Wij zijn voornemens onder deze rubriek te geven een overzicht der voornaamste feiten, voorkomende op het gebied der armenverzorging. Uit den aard der zaak zal deze rubriek voorloopig nog onvolledig zijn, en mocht zij inderdaad volledig worden, dan zal dit in de eerste plaats te danken zijn aan de vereenigingen of corporatiën, die ons, hetzij hun gedrukte verslagen toezenden, hetzij ons schriftelijk mededeeling over hunnen arbeid doen. Voor alle berichten dus houden wij ons zeer aanbevolen.

Wij zullen in de plaatsing dier berichten deze volgorde in acht nemen:

- I. Bedeelende armenzorg van Burgerlijke Gemeenten, Kerk (met de H. Vincentius-Vereeniging) en particulieren.
- II. Gestichtenzorg voor oude lieden, weezen, en verwaarloosde kinderen, gevallen meisjes.
- III. Ziekenzorg in den meest uitgebreiden zin.
- IV. Werkverschaffing.
- V. Zorg voor oud-militairen, zeelieden, enz.
- VI. Zorg voor behoeftige Nederlanders in den vreemde, en armenzorg in N. O.-Indië.

DE REDACTIE.

Bedeeling van Burgerlijke Gemeenten, Kerk en particuliere Vereenigingen.

Wij vernemen, dat te Naarden onder den naam „tot Raad en Steun” een vereeniging is opgericht, om zonder onderscheid van Kerkgenootschap door persoonlijk bezoek te trachten, de ware behoeften der armen meer te leeren kennen.

Door dames zal armenbezoek afgelegd worden.

In Rotterdam is door de heeren, werkzaam geweest aan de Volkstelling, een poging aangewend om tot ondersteuning van de talrijke behoeften en nooden te komen, die zij gezien hebben bij hun werkzaamheid. De commissie is eerst aan den aanvang van haar taak. Wij hopen over deze belangrijke poging nader mededeelingen te kunnen doen.

Te Amsterdam wordt voor de werkloze diamantwerkers een openbare inzameling gedaan, daarover zullen wij in een onzer eerste nummers een uitvoerige beschouwing kunnen plaatsen.

Te Zwolle zijn zeer belangrijke hervormingsmaatregelen op het gebied der armenverzorging van de gemeente in studie.

Aldaar is door den Raad op voorstel van B. en W. besloten aan het gemengd armbestuur der Ned. Herv. gem. het in 1855 met dat bestuur gesloten contract op te zeggen en mitsdien het jaarlijksche subsidie van ruim f 8500 in te trekken. B. en W. hadden namelijk de ondervinding opgedaan, dat het geld dat de gemeente voor deze subsidies beschikbaar stelde, beter en meer in overeenstemming met de voorschriften der wet werd beheerd en gebruikt door een van gemeentewege aangestelden specialen ambtenaar, dan door eenig armbestuur.

Gestichtenzorg en zorg voor verwaarloosden.

De commissiën van toezicht en regenten van het Centraal Israël. Weeshuis te Utrecht, hebben in haar laatst gehouden vergadering besloten, dat de verpleggelden voor weezen in 1899 zullen zijn f160 voor half weezen en f125 voor ouderlooze kinderen.

Een kind zal geheel kosteloos opgenomen worden.

Het Israëlietisch weeshuis te 's-Gravenhage vierde Zondag 14 Januari zijn vijftigjarig bestaan. Wij zullen nader een en ander over de geschiedenis van dit gesticht mededeelen.

Naar wij vernemen zal in het voorjaar 1900, overgegaan worden tot den bouw van een nieuw Waalsch weeshuis in 's-Gravenhage. Het tegenwoordige gesticht, dateerende

van het midden der 18de eeuw, is thans onvoldoende. De herbouw zal op hetzelfde terrein aan de „Uileboomen” plaats hebben.

Het ontwerpen der plannen is opgedragen aan den architect Stok, te Rotterdam.

Een te Utrecht gehouden vergadering van eene speciale commissie met afgevaardigden der Diaconieën heeft besloten om op te richten een centraal Luthersch weeshuis. Reeds eenigen tijd geleden was daartoe in een vergadering te Zwolle in beginsel het initiatief genomen. Opgenomen zullen worden alle Luthersche weezen in Nederland en de Koloniën. De plaats waar dit gesticht zal gevestigd worden, is nog niet aangewezen.

Reeds eenigen tijd bestond het plan tot uitbreiding van het gesticht „de Heybloem”; wij vernemen nader omtrent het nieuw in te richten gesticht, dat nog niet met zekerheid kan worden gezegd wanneer de opening plaats heeft. Men zal er plaats geven aan jongens, die reeds in aanraking waren met politie en justitie, tegen een nader vast te stellen jaarlijksche bijdrage.

ZIEKENZORG.

Voor de Nederlandsche Ziekenzorg is een belangrijk nieuw tijdschrift uitgegeven. De titel is „Het Nederlandsch diakonaat”, Maandblad, gewijd aan den arbeid der dienende liefde (uitgegeven door de Conferentie der Nederlandsche Diaconessenhuizen, behoorende tot den Kaiserwerther Bond). In verband met deze uitgave is het Diakonaat, tot nu toe het orgaan der Christelijke Vereeniging voor lijders aan vallende ziekte, opgeheven.

Van het Diaconessenhuis te Arnhem komt in dit nieuwe tijdschrift en elders een even welkome als belangrijke tijding. Aan dit gesticht is toegevoegd een eerste „tehuis” voor gebrekkige en mismaakte kinderen, terwijl zich in December j.l. gevormd heeft een Vereeniging wier doel is om dit te huis te beheeren, uit te breiden en te trachten om naast verpleging, geneeskundige en orthopedische hulp en onderwijs (ook ambachts-onderwijs) te verstrekken. Men wil trachten die misdeelden voor hun later leven in de maatschappij zelfstandig te doen worden.

Buitenland.

ENGELAND. — In het December-nummer der Charity Organisation Review (het orgaan der C. O. S.) wordt gezegd: „De oorlog vervult thans de gemoederen der menschen, en de leden der Charity Organisation Society volgen natuurlijk met bijzondere belangstelling de lotgevallen van den Chairman van hun Council in Zuid-Afrika. Nu het nieuws ons bereikt van Lord Methuen's gelukkig geslaagde gevechten op zijn marsch tot ontzet van Kimberley, kan men nauwelijks gelooven, dat hij weinige weken geleden op geniale wijze onze beraadslagingen over weldadigheids-aangelegenheden leidde.” Dit als curiosum. Wij stippen voorts uit de Editorial Notes aan, dat het denkbeeld van een cursus voor socialen arbeid en armenzorg in Engeland zeer vruchtbaar is gebleken. De „Joint Committee for organising Lectures on social and charitable work” deelt in haar verslag mede, dat zoowel vele cursussen als ook enkele lectures in de laatste twee jaar in Londen, Birmingham, Manchester, Bristol, Brighton, enz. gehouden zijn. De Committee heeft thans ook gezorgd dat zij beschikt over sprekers, genegen om desverlangd ten bate van districtbezoekers of „Church workers” in eene of andere stad over sociale en armenzorg-vraagstukken te gaan spreken.

BERICHT.

In de volgende nummers zullen artikelen verschijnen van den heer J. R. SNOECK HENKEMANS, Mej. M. W. MACLAINE PONT, MEVROUW LODEWIJK SALOMONSON, J. H. A. A. KALFF, MEJUFFROUW KOLFF, J. CH. G. JOOSTING en MEVROUW MULDER-LULOFS.

Verzekerings-Bank „KOSMOS”

Gevestigd te Zeist, Prov. Utrecht.

Goedgekeurd bij Koninklijke Besluiten dd. 23 Februari en 17 Juli 1862.

DIRECTIE:

Jhr. F. H. VAN DE POLL en Jhr. F. VAN REENEN.

Verzekering van Kapitalen bij overlijden en bij leven,
Gemengde- en Uitzetverzekeringen; Lijfrenten en Pensioenen.

De Tarieven, goedgekeurd bij Koninklijke Besluiten dd. 14 December 1887 en 19 Maart 1888, zijn volgens de nieuwste gegevens berekend.

Bij het aangaan van verzekeringen van minstens f 1000 verzekerd Kapitaal bij overlijden, deelt men in de winst.

Prospectussen, Formulieren, enz. kosteloos verkrijgbaar ten Kantore der Maatschappij te Zeist; bij den Inspecteur den Heer: B. R. J. ARNTZENIUS te 's-Hage, Plaats 31 en verder bij HEEREN AGENTEN.

Oranje-Vrijstaat en Natal.

Binnen enkele weken verschijnen in *De Aarde en haar Volken* Schetsen uit ORANJE-VRIJSTAAT en NATAL, met tal van fraaie Platen, van de hand van den Heer S. KALFF, Schrijver van *Onder een Worstelend Volk*.

De Aarde en haar Volken kost per wekelijksch blad (met gratis-bijblad *Op den Uitkijk*) slechts 10 Cents.

Franco per post per half jaar f 2.90.

De teekening is opengesteld bij iederen Boekhandelaar.

Proefnummers op aanvraag gratis bij de Uitgevers

H. D. TJEENK WILLINK & ZOON, te Haarlem.

GIDS DER NEDERLANDSCHE WELDADIGHEID.

Uit officiële en particuliere bronnen bewerkt

DOOR

J. F. L. BLANKENBERG, Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFFÉRIE en Jhr. Mr. H. SMISSEART.

Met een voorrede van Mr. N. G. PIERSON.

Een kloek boekdeel van 1120 pagina's.

Prijs f 5,—, in Stempelband f 6,50.

Uitgave van VAN HOLKEMA & WARENDORF te Amsterdam.

Uitgave van S. L. VAN LOOY, Amsterdam.

«Vragen van den dag» rekenen wij onder de beste periodieke uitgaven, waarop ons land kan bogen. «Het Vaderland.»

Vragen van den Dag. Jaargang 1900.

15^e Jaargang.

Hoofdredacteur Dr. H. BLINK.

Prijs per jaargang van 12 afleveringen slechts f 5.40.

Met de fraaie gekleurde platen van Nederlandsche bloemen en planten onder redactie en met tekst van Prof. Dr. J. RIJZEMA BOS.

Men abonneert zich bij elken Boekhandelaar en bij den uitgever.

Met dezen jaargang wordt een reeks artikelen aangevangen, waarin de hoofdstroomingen op het gebied van Wetenschap, Godsdienst, Literatuur en Kunst gedurende de 19^e eeuw zullen worden behandeld. Alzoo een hoogst belangrijke literatuurgeschiedenis der 19^e eeuw.

BEOORDEELINGEN.

Elke aflevering met zijn rijken inhoud is een sprekend bewijs, dat het tijdschrift aan zijn program steeds getrouw blijft.

Een belangwekkend tijdschrift dat eigenlijk nergens kan gemist worden.

«Nieuws van den Dag.»

«Het Algemeen Handelsblad.»

Geen tijdschrift dat meer de algemeene ontwikkeling beoogt dan «Vragen van den Dag.» Het verdient een plaats in het gezin.

«Nieuwe Rott. Courant.»

«Vragen van den Dag» kenmerkt zich door degelijken inhoud en door popularisering van de wetenschap in den uitnemenden zin des woords.

«De Amsterdamer», (Weekblad.)

Van Beekum's Kindermeel

wordt steeds aanbevolen door HH. Doctoren als een uitmuntend en licht verteerbaar Kindervoedsel en heeft zijn toenemend debiet te danken aan de gunstige resultaten die het oplevert.

De zuiverheid wordt gewaarborgd door de voortdurende controle van de HH. Dr. VAN HAMEL ROOS & HARMENS Wz. te Amsterdam.

Het wordt verkocht in pakjes van 1/2 Kg. à f 0.30 en van 1/4 Kg. à f 0.15.

Let op gedeponeerd fabrieksmerk.

Fabrikante: Wed. W. VAN BEEKUM, Culemborg.

LANDRÉ & GLINDERMAN

Koninklijke Magazijnen van Werktuigen.

Spuistraat 6 en 8, AMSTERDAM

bevelen zich aan voor het inrichten van:

Stoom- en Handwasscherijen,

Stoom- en Vuurkookinrichtingen,

Stoom- en andere Badinrichtingen,

Stoomverwarmingsinrichtingen, enz.

L. & G. verstrekken gaarne plannen en begrootingen.

Men vrage onze nieuwe circulaire met Attest van het Evangelisch Luth. Diac. Oude Mannen- en Vrouwenhuis, Amsterdam.

Uitgaven A. H. ADRIANI, Leiden:

«Het ware te wenschen dat vooral onze in geld en goed minder bevoorrecht, in de eerste plaats in hun huwelijksleven fysiologische en moreel-verstandige raadgevingen konden in toepassing brengen, welke trouwens voor iedereen gegeven worden en van groote betekenis zijn.»

(Dr. W. KOSTER.)

Wetensch. Bladen. Maart '93.

RIBBING:

SEXUEELE HYGIËNE.

f 1.50. Achtste Druk. f 1.50.

RIBBING:

SEXUEELE HYGIËNE.

Verkorte Uitgaaf.

Met een naschrift van H. PIERSON.

Prijs f 1.—

RIBBING:

Met wie mag men trouwen?

50 cent. Vijfde druk. 50 cent.

Bij getallen ter verspreiding aanzienlijk rabat.

Verschenen de

Nederlandsche Almanak 1900,

bevattende o. a. een titelplaat, voorstellende

PRESIDENT KRUGER, GENERAAL JOUBERT

en andere Staatslieden en Legeraanvoerders in den Engelsch-Zuidafrikaanschen oorlog, voorts: Fraaie Kunstplaten, Kalenderplaten, Portretten, Spoor- en Tramwegkaart, enz.

Prijs 75 cents.

De Wetgeving op het Armwezen

DOOR

G. L. VAN DEN HELM.

Gr. 8°. Prijs ingenaaid f 4.50, gebonden f 5.—

Dit degelijk Handboek van den zoo gunstig bekenden Auteur, is het eenige op dit gebied, wat tot heden is bijgewerkt.

Het uitgebreide werk bevat niet alleen den Tekst der Armenwetten, maar alle wetten en besluiten, met het Armwezen, de verplichting tegenover arme bloed- en aanverwanten, alsmede de Beleenbanken in verband staande, alles toegelicht door 1681 Aanteekeningen en voorzien van een uitvoerig alphabetisch register. Kortom, het is eene onmisbare vraagbaak voor Armbesturen en voor ieder, die maar eenigszins met het armwezen in aanraking komt.

Uitgave A. E. KLUWER, Deventer.